

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Слатвінський М. А.

Анотація. В статті на основі аналізу рамкового законодавства в сфері національної безпеки автором встановлено сутність економічної безпеки відповідно до її офіційного тлумачення. Розглянуто історичні аспекти виникнення поняття економічної безпеки та основні підходи до визначення його змісту. Виокремлено сукупність елементів економічної безпеки у функціонально-структурному аспекті. Автором запропоновано власний підхід до розуміння сутності економічної безпеки в інвестиційній сфері, що дозволяє визначити орієнтири при розробці відповідної концепції інвестиційної політики.

Ключові слова: економічна безпека, інвестиційна безпека, інвестиційна політика.

Аннотация. В статье на основе анализа рамочного законодательства в сфере национальной безопасности автором установлена сущность экономической безопасности в соответствии с ее официальной трактовкой. Рассмотрены исторические аспекты возникновения понятия экономической безопасности и основные подходы к определению его содержания. Выделены совокупность элементов экономической безопасности в функционально-структурном аспекте. Автором предложено собственный подход к пониманию сущности экономической безопасности в инвестиционной сфере, что позволяет определить ориентиры при разработке концепции инвестиционной политики.

Ключевые слова: экономическая безопасность, инвестиционная безопасность, инвестиционная политика.

Постановка проблеми. Актуальність забезпечення економічної безпеки зумовлюється поточним станом економіки держави, який носить в Україні досить суперечливий характер. В сучасних умовах, які б проблеми не вирішувались в українській економічній науці, вони будуть в певній мірі торкатися і питань економічної безпеки. Необхідність зосередження уваги на вирішенні останніх обумовлюється об'єктивними процесами і явищами, що відбуваються в українському суспільстві та економіці протягом останніх років. Постійні суспільно-політичні зміни, пов'язані з виникненням конфліктних ситуацій, кризові явища в економіці, незадовільні результати функціонування національної економіки ставлять під сумнів не тільки поєднання інтересів та потреб членів суспільства, а й загрожують їх добробуту. Загалом описана ситуація вимагає від держави формування довго- та короткострокової стратегії, розробки практичних рекомендацій та механізмів забезпечення економічної безпеки, в тому числі і в інвестиційній сфері, першочерговим етапом чого має бути сформоване означення сутності даної економічної категорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. В економічній науковій літературі, особливо останнім часом, приділяється значна

увага вирішенню проблем забезпечення економічної безпеки. У формуванні розуміння сутності та змісту економічної безпеки значний внесок зроблено в працях вітчизняних та зарубіжних економістів, таких як: Абалкін Л. І. [1], Архіпов А. [2], Власюк О. С. [5], Гарфінкель М. [24], Мартиненко В. В. [13], Мартін П. та Майер Т. [29; 30], Мороз В. В. [14], Пастернак-Таранушенко Г. А. [15; 16], Сак Т. В. [18], Сенчагов В. К. [20] та інших. Однак, залишається не повністю вирішеним питання комплексного дослідження змісту економічної безпеки в контексті вивчення можливостей і пріоритетів забезпечення безпеки інвестиційних процесів в національній економіці.

Формулювання цілей дослідження. Виявлення сутності та змісту економічної безпеки інвестиційних процесів є першим кроком, необхідним для вироблення виваженої інвестиційної політики держави в умовах ризиків та загроз національній економічній безпеці, встановлення стратегічних орієнтирів та пріоритетів при її проведенні, що і є основною метою даної статті.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. В Україні вже сформоване офіційне розуміння національної, та, зокрема, економічної безпеки, основою якого виступає

велика кількість нормативно-правових актів, покликаних регулювати різні сфери національної безпеки (табл. 1). Базовими серед них, звичайно, є Конституція України та Закон України «Про основи національної безпеки України». Якщо виходити із припущення, що основи економічної безпеки закладаються в сфері господарювання, то її нормативно-правове забезпечення може здійснюватись за такими напрямками державного регулювання: регулювання підприємницької, інвестиційно-інноваційної діяльності, антимонопольне, фінансово-бюджетне та грошово-кредитне,

податкове регулювання тощо, кожен із яких підпадає під регулюючу дію цілого ряду нормативно-правових актів. Наприклад, підвищенню рівня економічної безпеки сприяє проведення державою ефективної інвестиційної політики, правовою основою якої є такі нормативно-правові акти: Закони України «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про державно-приватне партнерство», «Про інститути спільного інвестування», «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна"» та ряд інших.

Таблиця 1

Правова регламентація забезпечення економічної безпеки в Україні

Нормативно-правовий акт	Основні положення
Конституція України від 28.06.1996	Впроваджено поняття економічної безпеки, зазначено, що забезпечення економічної безпеки України є однією з найважливіших функцій держави.
Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV	Визначено терміни «національна безпека», «загрози національній безпеці», «національні інтереси», правову основу національної безпеки, об'єкти та суб'єкти національної безпеки, встановлено пріоритети національних інтересів, загрози для них та національної безпеки, зокрема, і економічної, а також задекларовано основні напрями державної політики з питань національної безпеки.
Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» в редакції від 08.06.2012 № 389/2012	Визначено правові засади захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави, актуальні загрози національним інтересам, в тому числі в економічній сфері, конкретизовані завдання політики національної безпеки в економічній сфері та задекларовані принципи і напрями, механізм реалізації стратегії національної безпеки.
Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері» від 15.08.2012 № 569-р	Охарактеризовано національну безпеку у фінансовій сфері, визначено основні загрози національній безпеці в різних складових фінансової сфери, запропоновано шляхи і напрями вирішення проблем забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері.
Наказ Мінекономрозвитку України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013 № 1227	Визначено терміни «економічна безпека» та її складових, зокрема «інвестиційно-інноваційна безпека», окреслено методичні підходи до оцінки рівня та загроз економічної безпеки України в умовах економічної динаміки (визначення інтегрального індексу економічної безпеки та 9 субіндексів).

Зрозумілим є те, що провести досить докладний аналіз всієї наявної нормативно-правової бази в межах встановлення сутності економічної безпеки не є можливим, тому доцільно звернутись до розгляду рамкового

законодавства в сфері національної безпеки. Так, Законом України «Про основи національної безпеки України» подано визначення поняття «національна безпека», а також «загрози національній безпеці», «національні

інтереси». Під національною безпекою розуміється захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, в т. ч. і в економічній сфері, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства. В свою чергу, загрози національній безпеці – наявні та потенційні явища і чинники, що становлять небезпеку життєво важливим національним інтересам, а національні інтереси – життєво важливі цінності народу України, сукупність потреб суспільства і держави, реалізація яких забезпечує національний суверенітет.

Можна зробити висновок, що на даний час

нормативно-правове забезпечення національної безпеки є відповідним до вимог Закону України «Про основи національної безпеки України» (розроблені і затверджені Воєнна доктрина України та Стратегія національної безпеки України), однак не відповідає вимогам до формування відповідної системи: забезпечені лише законність функціонування сфери національної безпеки та визначена її стратегія, що потребує доопрацювання відповідно викликів часу, тоді як відсутні доктрина, і концепція національної безпеки, які б охоплювали економічну безпеку (табл. 2).

Таблиця 2

Відповідність вимогам нормативно-правового забезпечення національної безпеки України

Вимоги до нормативно-правового забезпечення економічної безпеки	Фактичний стан виконання вимог
Законодавче забезпечення	Існує лише Закон України «Про основи національної безпеки України»
Визначення стратегії і тактики забезпечення економічної безпеки	Існує лише Стратегія національної безпеки України
Наявність доктрини економічної безпеки	Необхідна доктрина відсутня
Наявність концепції забезпечення економічної безпеки	Необхідна концепція відсутня

На офіційному рівні поняття економічної безпеки вперше було використано в Конституції України від 28 червня 1996 року, ще до розробки та прийняття базового законодавства в сфері національної безпеки. Так, в ст. 17 зазначається, що забезпечення економічної безпеки, поруч із захистом суверенітету і територіальної цілісності України, «є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [11].

В законі України «Про основи національної безпеки України» саме поняття економічної безпеки не згадується, однак її трактування можна сформулювати, розглядаючи визначені пріоритети національних інтересів, загрози національним інтересам та напрями державної політики з питань національної безпеки в економічній сфері. Разом з тим, в Стратегії національної безпеки України вже знаходимо згадування економічної безпеки, однак як і в законі самого тлумачення поняття не дається. В Стратегії по суті більш деталізовано та адекватно до умов зовнішнього і внутрішнього середовища повторюються зазначені в зако-

ні пріоритети національних економічних інтересів, загрози для них та ключові завдання державної політики.

Отже, в названих вище офіційних нормативно-правових документах економічна безпека розглядається як створення умов для формування конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення. Безсумнівно, зазначене пов'язане з економічною безпекою, однак не розкриває офіційне тлумачення даного поняття. Створення умов для формування конкурентоспроможної економіки, для сталого економічного зростання, підвищення ефективності інвестиційних процесів, оздоровлення фінансової системи, подолання залежності від зовнішніх джерел фінансування, енергоносіїв, підвищення технологічного рівня економіки України, звичайно, визначаються сутністю економічної безпеки, однак мова йде, як очевидно, про засоби досягнення цілей, тобто забезпечення економічної безпеки, а не про її зміст.

В Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, яка хоч і частково стосується економічної безпеки, визначення останньої не надається. Вона не є логічним продовженням вироблення офіційного підходу до розуміння національної безпеки, і, зокрема, економічної, а більше виникла як реакція на загрози сформовані світовою фінансово-економічною кризою 2008-2009 рр. Суттєвий внесок даної концепції полягає у визначенні потенційних та наявних загроз національній безпеці у фінансовій сфері та сукупності заходів, що мали б запобігти та мінімізувати кризові явища і забезпечити стабільність фінансової сфери.

Отже, у розглянутих нормативно-правових документах в сфері національної безпеки можна віднайти підтвердження наукових положень, сформованих на цей час. Національна безпека України реалізується через національні інтереси, які є поєднанням інтересів людини, суспільства та держави, хоча в основу ставляться саме суспільні інтереси. Забезпечуються національні інтереси органами державної та місцевої влади, громадянами та їх об'єднаннями. У всіх згаданих документах як питання економічної безпеки, так і національних інтересів в економічній сфері розглядається на рівні з іншими, разом з тим національна безпека ставиться в залежність від реалізації економічних інтересів, метою забезпечення якої є також побудова сталої та зростаючої ринкової економіки. Пріоритетом економічних інтересів визначається створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення [9; 19]. Однак, як розглядається в нормативно-правових актах з національної безпеки, несамоїтне дослідження економічної безпеки в межах національної безпеки ускладнює розуміння сутності поняття та її практичне забезпечення.

Разом з тим, в сукупності нормативно-правових актів, що регулюють сферу національної безпеки, відчутною є відсутність концепції забезпечення економічної безпеки, яка на офіційному рівні надавала б розуміння сутності останньої і окремих її видів (в тому числі інвестиційної), а також встановлювала напрями діяльності держави із забезпечення

економічної безпеки: виявлення на основі проведеної оцінки рівня економічної безпеки, виявлення відхилень прогнозованих параметрів економічного розвитку від критичних значень та розроблення заходів для виведення економіки із небезпечної зони.

Фактично, розглянуті нормативно-правові акти в сфері національної безпеки лише дають загальне уявлення про офіційне розуміння сутності економічної безпеки, однак в повній мірі не подається розкриття її змісту, видового різноманіття, структури. Таким чином, відбувається констатація, що забезпечення економічної безпеки має вагоме значення для економічного розвитку держави, і подається загальне формулювання напрямів з вирішення її проблем.

Отже, офіційне розуміння економічної безпеки перебуває лише на стадії становлення. Необхідний обсяг нормативно-правових актів для її забезпечення ще повністю не сформований і на даний час увага концентрується на визначенні загроз та заходів для забезпечення економічної безпеки, під якою розуміється створення умов для формування конкурентоспроможної, соціально-орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення. Значна кількість документів, в яких приділяється увага економічній безпеці країни свідчить про її актуальність, тоді як відсутність системності та комплексності, декларативний характер свідчать, в свою чергу, про необхідність подальшого, більш глибокого дослідження проблеми.

Історично виникнення поняття економічної безпеки, основним чином, пов'язують із іменем Ф. Рузвельта [6, с. 311; 10, с. 8; 13, с. 41], який ввів його в обіг, заснувавши в 1934 р. Комітет з економічної безпеки.

В подальшому питання забезпечення економічної безпеки все більше привертало до себе уваги з боку представників як наукової сфери, так і влади [6, с. 311-312]. На державному рівні в США і країнах Європи вже з другої пол. XX ст. інтенсивно піднімалися питання національної безпеки, в межах вирішення яких торкалися і проблем економічної безпеки. На науковому рівні значне зростання інтересу до дослідження питань безпеки в країнах Заходу спостерігається з 80-х рр. XX ст.

В цей період у економічній думці країн Заходу відзначився поступовий перелам у розумінні безпеки держави – відхід від концепцій національної безпеки, що базувалися на військовому чиннику, і розвиток концепцій, що враховували саме економічну складову.

Основні підходи до розробки концепцій економічної безпеки характеризувалися її визначенням, як:

- стану економіки, коли стійкість ринку та благополуччя суспільства та окремих індивідів залежать від їх дій із подолання загроз та розстановки політичних сил [23];

- відсутності загроз економіці від нестабільності економічних процесів: негативних змін у рівні зайнятості, інфляції, перешкод у постачанні ресурсів, перериванні господарських зв'язків [25; 31];

- поєднання економічного суверенітету та автономії країни із системою подолання загроз при активному входженні в систему міжнародних економічних відносин [26; 27; 32].

Останній підхід і досі серед науковців економічно розвинених країн світу залишається актуальним [21; 28], оскільки переважає думка, що з економічної точки зору даним країнам загроза може надходити у надмірному представленні іноземного капіталу у стратегічних галузях. Крім того, активно досліджуються питання формування системи міжнародної безпеки не військовими, а на противагу їм економічними методами – насамперед, посиленням міжнародного торгового співробітництва [22; 24; 29; 30].

В Україні, як і в інших пострадянських країнах, перші наукові дослідження економічної безпеки відносяться до 1994 р. [1-3; 12; 14-16]. За останні двадцять років з'явилося багато досліджень, присвячених економічній безпеці держави, регіонів, галузей, підприємств та людини. Поняття національної безпеки, частково і економічної безпеки, знайшли відображення в нормативних документах.

На даний час зміст та концепції економічної безпеки досить детально досліджені та розроблені у науковій літературі України та пострадянських країн [1-3; 13; 14-16; 20].

Сформованим є розуміння базових категорій економічної безпеки, актуальність її проблем, однак, саме поняття економічної безпеки

досить часто розглядається різнопланово та суперечливо. В певній мірі це, як можемо припускати, визначається різноманіттям механізмів та способів забезпечення економічної безпеки на різних рівнях економічної системи; чинників, що впливають на стан економічної безпеки, вплив яких береться до уваги в окремих дослідженнях. Так, наприклад, в наукових публікаціях та нормативних документах відзначається постійне зростання варіантів загроз економічній безпеці, що формує враження, що до них скоро будуть відноситись всі проблеми національної економіки. В такій ситуації «проблема економічної безпеки «розчиняється» в загальних характеристиках економічного розвитку країни» [20, с. 32], що ускладнює вироблення цілеспрямованих заходів з її забезпечення.

Зміст поняття «економічна безпека» досить широкий, що зумовлюється різноманіттям підходів до виявлення сутнісних характеристик розуміння даного феномену. В першому випадку, економічна безпека виступає складовою системи національної безпеки і відповідно взаємопов'язана з іншими її елементами; в другому – характеризується станом економіки, за якого за умови економічного суверенітету та захисту від дії несприятливих чинників забезпечується її стійкість і сталий розвиток; в інших – захищеністю національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз, а також задоволеністю суспільних та державних потреб.

Однак, можна виділити і такі сутнісні характеристики економічної безпеки: вона визначається не тільки станом, а й способом її функціонування, адже потреби суб'єктів постійно зростають та розвиваються, що вказує на необхідність її розгляду з позицій розвитку. На спосіб функціонування має вплив система її можливостей і зв'язків, а також чинників та загроз, основними з яких є складнопрогнозовані. Таким чином, безпека реалізується в процесі функціонування економічної системи під впливом ряду зовнішніх та внутрішніх чинників.

Виходячи із вище наведеного, можна запропонувати власний авторський підхід до розуміння сутності економічної безпеки – це стан економіки, що визначається способом її функціонування і можливостями

стійкого розвитку в умовах негативного впливу зовнішніх та зовнішніх чинників та реалізовувати суспільні інтереси.

Економічна безпека, будучи однією із підсистем національної безпеки, має свою складну структуру. У науковій літературі існують розходження думок щодо її складу, які подеколи є навіть суперечливими.

Складність дослідження структури економічної безпеки зумовлюється необхідністю оперування протилежними величинами – загрозами та інтересами. Наприклад, за своїм змістом загрози можуть становити небезпеку не для всієї економічної системи, а лише для її певної сфери, і звідси загрожувати іншим сферам. Виокремлюючи найбільш важливі сфери економічної системи, необхідно виділити за змістом наступні складові економічної безпеки: виробничу, продовольчу, фінансову, інвестиційну, енергетичну, зовнішньоекономічну.

Однак, всі вони взаємопов'язані між собою, тому, наприклад, забезпечення інвестиційної безпеки неможливо розглядати виключно як захист від економічного впливу інших країн чи циклічних коливань економіки, необхідно враховувати і залежність від поставок енергоресурсів для економіки, рівень розвитку виробництва, стійкість і рівноправність зовнішньоекономічних відносин тощо. Враховуючи домінанту саме економічних відносин в забезпеченні добробуту всього суспільства, стрижневою варто вважати саме економічну безпеку, похідними від якої є її різновиди.

В науковій літературі виділяють різні ознаки, що можуть бути покладені в основу виділення структурних елементів економічної безпеки: функціонально-структурну [4; 5; 20], тип економічних відносин [17], рівень безпеки [7; 8].

Функціонально-структурний підхід до виділення складових елементів економічної безпеки набув найбільшого поширення. Він характеризується самостійністю розгляду ряду загроз економічній безпеці відповідно до певної економічної сфери. Згідно даного підходу виділяють такі елементи економічної безпеки: виробничу, демографічну, енергетичну, зовнішньоекономічну, оборонну, інвестиційну, макроекономічну, інформаційну, науково-технічну, продовольчу, соціальну,

фінансову безпеку [4; 5; 18; 20]. При цьому не заперечується багаторівневий характер економічної безпеки, так як функціональні елементи розглядаються на міждержавному, національному та регіональному рівнях.

Таким чином, економічна безпека може бути розглянута у функціонально-структурному аспекті, тобто як сукупність її елементів відповідно до функціональних сфер економіки країни. Виходячи із тлумачень вище перерахованих видів економічної безпеки та загально визнаної структури економічної системи, особливий вплив на стан національної економіки та рівень її безпеки мають саме фінансова, інвестиційна, виробнича та зовнішньоекономічна. Фінансова складова створює фінансові умови економічної стабільності, інвестиційна – умови фінансової забезпеченості виробництва, виробнича – певний рівень конкурентоспроможності економіки, а зовнішньоекономічна – незалежність економіки країни від зовнішньоекономічних умов. Інші елементи, які включають до структури економічної безпеки, на нашу думку, є взаємопов'язаними з нею, але відособленими елементами національної безпеки, оскільки, хоч і сприяють захищеності інтересів суспільства та убезпеченню від ряду загроз, проявляються в їх функціональному аспекті в дещо відмінних від економічного середовищах.

Разом з тим, інвестиційну безпеку, як елемент економічної, доцільно розглядати відособлено від інших. Вона, хоча і принципово не відрізняється від інших складових економічної безпеки, однак виступає їх невід'ємною частиною.

Забезпечення інвестиційної безпеки не тільки сприяє зростанню інвестиційної привабливості, збалансованості інвестиційного забезпечення економіки, але й створює умови для розвитку економіки країни, удосконалення та набуття нових форм, методів і способів її функціонування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Значне охоплення економічної системи інвестиційними процесами, їх взаємозв'язок та взаємообумовленість в її межах дозволяє виділяти окрему інвестиційну сферу національної економіки, що розглядається як сукупність економічних відносин з відтворення та примноження матеріальних та

нематеріальних засобів суспільного виробництва. З огляду на це, неможливо безпеку інвестиційних процесів включити до галузевої чи рівневої структури, а потрібно її розглядати виключно як окремих вид економічної безпеки.

Відповідно, перспективою подальших досліджень є поглиблене вивчення інвестиційних процесів з позицій економічної безпеки з прицілом на розробку відповідних показників і механізмів її досягнення і утримання.

Список використаної літератури

1. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 4-12.
2. Архипов А. Экономическая безопасность: оценки, проблемы, способы обеспечения / А. Архипов, А. Городецкий, Б. Михайлов // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 36-44.
3. Бухвальд Е. Макроаспекты экономической безопасности: факторы, критерии и показатели / Е. Бухвальд, Н. Гловацкая, С. Лазуренко // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 25-35.
4. Вечканов Г. С. Экономическая безопасность / Г. С. Вечканов. – СПб. : Вектор, 2005. – 256 с.
5. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
6. Голіков І. В. Сутність та еволюція поняття економічна безпека / І. В. Голіков // Проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 309-314.
7. Дюженкова Н. В. Современные подходы к формированию региональной системы управления экономической безопасностью: Монография / Н. В. Дюженкова. – М. : Машиностроение-1, 2003. – 172 с.
8. Загашвили В.С. Экономическая безопасность России / В.С. Загашвили. – М. : Юристъ, 1997. – 240 с.
9. Закон України «Про основи національної безпеки України» : від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
10. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування : монографія / [Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. – Х.: Право, 2009. – 312 с.
11. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
12. Лыкшин С. Развитие экономики России и ее реструктуризация как гарантия экономической безопасности / С. Лыкшин, А. Свиаренко // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 115-125.
13. Мартиненко В. В. Теоретичні основи та сутність економічної безпеки України / В.В. Мартиненко // Економіка промисловості. – 2010. – № 3. – С. 41-46.
14. Мороз В. В. Національна безпека держави – безпека людини / В. В. Мороз. – К.: Екслібрис, 1994. – 63 с.
15. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави / Г.А. Пастернак-Таранушенко. – К. : Ін-т держ. управління і самоврядування, 1994. – 140 с.
16. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна і національна безпека держави / Г. Пастернак-Таранушенко // Економіка України. – 1994. – № 2. – С. 51-56.
17. Ромащенко Т.Д. Экономическая безопасность национального хозяйства: теория, методология, формирование в России : Монография / Т.Д. Ромащенко. – Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2003. – 216 с.
18. Сак Т. В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції / Т. В. Сак // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6. – С. 336-340.
19. Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» : в редакції від 08.06.2012 № 389/2012 [Електронний ресурс] / Президент України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>
20. Экономическая безопасность : Производство – Финансы – Банки / под ред. В.К. Сенчагова. – М. : Финстатинформ, 1998. – 621 с.
21. Bath, V. (2012) “Foreign Investment, the National Interest and National Security – Foreign Direct Investment in Australia and China”, Sydney Law Review, 5-34; available at http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2042318 (Accessed 3 November 2014).
22. Bayer, R. and Rupert, M. C. (2004) “Effects of civil wars on international trade 1950–92”, J. Peace Res., vol. 41(6), pp. 699–713.
23. Buzan, B. (1983) People, states and Fear, Brighton.
24. Garfinkel, M., Skaperdas, S. and Syropoulos, C. (2009) International trade and transnational security: how comparative advantage and power are jointly determined, Work. Pap. 2680, CES-IFO, Munich.

25. Greer, B. (1986) "European economic security", *Securing Europe's future* / Ed. By Flanagan, St., Hampson, F., pp. 221–241.
26. Holsti, K. (1986) "Politics in command: Foreign trade as national security policy", *International organization*, vol. 40, no. 3, pp. 643–671.
27. Ilgen, Th. (1985) *Autonomy and Independence: US – Western European monetary and trade relations, 1958 – 1984*, Totowa, N.Y.
28. Jackson, J. K. (2013). *Foreign Investment and National Security: Economic Considerations*, Congressional Research Service, Washington, DC.
29. Martin, P., Mayer, T. and Thoenig, M. (2008) "Make trade not war?", *Rev. Econ. Stud.*, vol. 75, pp. 865–900.
30. Martin, P., Mayer, T. and Thoenig, M. (2010) *The geography of conflicts and free trade agreements*, CEPR, London.
31. Murdoch, C. (1977) "Economic factors as objects of security; Economics, security and vulnerability", *Economic issues and national security*, pp. 67–98.
32. Olvey, L., Dolden, J. and Kelly, R. (1984) *The economics of national security*, Wayne, N.J.
33. Polachek, S.W. (1980) "Conflict and trade", *J. Conflict Resolut.*, vol. 24(1), pp. 55–78.